

ICHKI ISHLAR VAZIRLIGI LITSEYLARIDA YUKSAK MA'NAVIYATLI O'QUVCHILARNI TARBIYALASH TIZIMI

G'afurov Nosir

*O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi
Buxoro akademik litseyi o'qituvchisi*

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi tizimidagi akademik litseylarda yuksak ma'naviyatli, huquqiy ongli, vatanparvar, ijtimoiy mas'uliyatli va kasbiy yo'nalishga ega o'quvchilarni tarbiyalash tizimining nazariy-metodologik, tashkiliy-pedagogik va amaliy jihatlari ilmiy tahlil qilinadi. Tadqiqotda ma'naviy tarbiya jarayoni oddiy tarbiyaviy tadbirlar yig'indisi sifatida emas, balki litsey muhitining barcha komponentlari — o'quv jarayoni, sinfdan tashqari faoliyat, huquqiy targ'ibot, harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi, psixologik-pedagogik kuzatuv, oila va mahalla bilan hamkorlik, ichki tartib-intizom, shaxsiy namuna hamda kasbiy motivatsiya bilan uyg'unlashgan yaxlit tizim sifatida ko'rib chiqiladi. Maqolada Ichki ishlar vazirligi litseylarida ma'naviyatli shaxsni shakllantirishning samarali modeli, asosiy indikatorlari, pedagogik mexanizmlari va baholash mezonlari taklif etiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ma'naviy tarbiya samaradorligi o'quvchi shaxsida qonunga hurmat, burchga sadoqat, jamoaviy mas'uliyat, axloqiy barqarorlik, kommunikativ madaniyat, raqamli axborot xurujlariga nisbatan immunitet va kasbiy fidoyilik kabi sifatlarning tizimli rivojlanishi bilan belgilanadi.

Kalit so'zlar: Ichki ishlar vazirligi litseyi, ma'naviy tarbiya, huquqiy ong, vatanparvarlik, o'quvchi shaxsi, pedagogik tizim, intizom, kasbiy motivatsiya, axloqiy immunitet.

Abstract. This article examines the theoretical, methodological, organizational, pedagogical and practical foundations of educating highly moral students in academic lyceums under the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan. The study interprets moral education not as a set of isolated educational events, but as an integrated system combining the learning process, extracurricular activities, legal education, military-patriotic upbringing, psychological and pedagogical monitoring, cooperation with family and community, internal discipline, personal example and professional motivation. The article proposes an effective model, core indicators, pedagogical mechanisms and assessment criteria for developing morally mature students in Ministry of Internal Affairs lyceums. The findings indicate that the effectiveness of moral education is determined by the systematic development of students' respect for the law, loyalty to duty, collective responsibility, moral stability,

communicative culture, immunity to destructive information influences and professional dedication.

Keywords: Ministry of Internal Affairs lyceum, moral education, legal consciousness, patriotism, student personality, pedagogical system, discipline, professional motivation, ethical immunity.

Аннотация. В данной статье научно анализируются теоретико-методологические, организационно-педагогические и практические основы воспитания высокодуховных учащихся в академических лицеях системы Министерства внутренних дел Республики Узбекистан. В исследовании духовно-нравственное воспитание рассматривается не как совокупность отдельных воспитательных мероприятий, а как целостная система, объединяющая учебный процесс, внеурочную деятельность, правовое просвещение, военно-патриотическое воспитание, психолого-педагогическое сопровождение, сотрудничество с семьей и махаллей, внутреннюю дисциплину, личный пример и профессиональную мотивацию. В статье предлагаются эффективная модель, основные индикаторы, педагогические механизмы и критерии оценки формирования духовно зрелой личности учащегося в лицеях МВД. Результаты исследования показывают, что эффективность духовного воспитания определяется системным развитием у учащихся уважения к закону, верности долгу, коллективной ответственности, нравственной устойчивости, коммуникативной культуры, иммунитета к деструктивным информационным воздействиям и профессиональной самоотверженности.

Ключевые слова: лицей МВД, духовное воспитание, правовое сознание, патриотизм, личность учащегося, педагогическая система, дисциплина, профессиональная мотивация, нравственный иммунитет.

KIRISH

Bugungi globallashuv, raqamli axborot oqimlari, ijtimoiy tarmoqlardagi qadriyatlar raqobati va yoshlar ongiga ta'sir ko'rsatuvchi turli mafkuraviy tahdidlar sharoitida Ichki ishlar vazirligi tizimidagi akademik litseylar oldida nafaqat chuqur bilimli, balki yuksak ma'naviyatli, mustahkam huquqiy ongga ega, Vatanga sadoqatli, intizomli va ijtimoiy mas'uliyatni anglaydigan yoshlarni tarbiyalash vazifasi turibdi. Bunday litseylar umumiy o'rta maxsus ta'lim muassasasi bo'lish bilan birga, ichki ishlar organlari uchun kelajakda kasbiy yo'nalishga ega kadrlar zaxirasini shakllantiruvchi muhim ijtimoiy-pedagogik maydon hamdir. Shu bois bu muassasalarda ma'naviy tarbiya masalasi oddiy tarbiyaviy suhbatlar yoki bayram tadbirlari doirasida emas, balki ta'lim, intizom, huquqiy madaniyat, shaxsiy namuna, ijtimoiy faollik, psixologik barqarorlik va kasbiy motivatsiyani birlashtiruvchi yaxlit tizim sifatida tashkil etilishi lozim. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni O'RQ-637-son bilan 2020-yil 23-sentabrda qabul qilingan bo'lib, unda ta'lim sohasidagi davlat siyosatining asosiy tamoyillari, ta'lim oluvchilarning huquqlari, ta'lim sifati va tarbiyaviy jarayonning uzviyligi belgilangan [1]. "Yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risida"gi Qonun esa yoshlarning huquq va manfaatlarini ta'minlash, ularning ijtimoiy faolligini oshirish hamda ma'naviy-intellektual kamolotini qo'llab-quvvatlashni davlat siyosatining ustuvor

yo‘nalishlaridan biri sifatida mustahkamlaydi [2]. 2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasida ham ma‘naviy taraqqiyotni ta‘minlash va sohani yangi bosqichga olib chiqish alohida belgilangan [3]. Demak, Ichki ishlar vazirligi litseylarida yuksak ma‘naviyatli o‘quvchilarni tarbiyalash masalasi mamlakat ta‘lim siyosati, yoshlar siyosati, huquqiy davlat qurilishi va jamoat xavfsizligi strategiyasi bilan bevosita bog‘liqdir. Mazkur maqolaning dolzarbligi shundaki, hozirgi davrda o‘quvchining faqat bilim ko‘rsatkichi emas, balki uning axloqiy pozitsiyasi, qonunga munosabati, jamoada o‘zini tutishi, tanqidiy fikrlashi, axborot xurujlariga qarshi immuniteti, favqulodda vaziyatlarda to‘g‘ri qaror qabul qila olishi va ijtimoiy burchni his qilishi ta‘lim sifatining muhim mezoniga aylanmoqda. Ichki ishlar vazirligi litseylarida bu mezonlar yanada mas‘uliyatli mazmun kasb etadi, chunki mazkur muassasalarda ta‘lim olayotgan yoshlar kelajakda huquqni muhofaza qilish, jamoat tartibini saqlash, fuqarolar xavfsizligini ta‘minlash va qonun ustuvorligini himoya qilishga daxldor kasbiy yo‘nalishlarni tanlashi mumkin. Shuning uchun bunday litseylarda ma‘naviy tarbiya tizimi “bilim — intizom — qadriyat — mas‘uliyat — kasbiy sadoqat” zanjiri asosida ishlashi zarur. Tadqiqotning maqsadi Ichki ishlar vazirligi litseylarida yuksak ma‘naviyatli o‘quvchilarni tarbiyalash tizimining ilmiy-pedagogik asoslarini aniqlash, uning asosiy tarkibiy qismlarini tahlil qilish hamda samaradorlikni oshirishga qaratilgan metodik modelni ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot vazifalari sifatida birinchidan, ma‘naviy tarbiyaning litsey sharoitidagi mazmunini nazariy jihatdan asoslash; ikkinchidan, huquqiy ong, vatanparvarlik, axloqiy mas‘uliyat va kasbiy motivatsiya o‘rtasidagi bog‘liqlikni ochib berish; uchinchidan, tarbiyaviy ishlar samaradorligini ta‘minlovchi pedagogik mexanizmlarni aniqlash; to‘rtinchidan, o‘quvchi shaxsida yuksak ma‘naviyatni baholash indikatorlarini taklif etish belgilandi. Tadqiqot obyekti sifatida Ichki ishlar vazirligi litseylaridagi tarbiyaviy jarayon, predmeti sifatida esa yuksak ma‘naviyatli o‘quvchilarni shakllantirishning pedagogik tizimi olindi. Ilmiy yangilik shundan iboratki, maqolada IIV litseylaridagi ma‘naviy tarbiya “profilaktik-tarbiyaviy”, “huquqiy-ma‘rifiy”, “harbiy-vatanparvarlik”, “psixologik-barqarorlik”, “ijtimoiy hamkorlik” va “kasbiy identifikatsiya” komponentlari asosida izohlanadi. Bu yondashuv litsey o‘quvchisini faqat nazorat qilinadigan subyekt sifatida emas, balki ongli tanlov qiluvchi, jamiyat oldidagi mas‘uliyatini anglaydigan va kelajak kasbiga qadriyatli munosabatda bo‘ladigan shaxs sifatida tarbiyalashga xizmat qiladi.

METODOLOGIYA

Tadqiqot metodologiyasi tizimli, kompetensiyaviy, aksiologik, shaxsga yo‘naltirilgan, faoliyatga asoslangan va profilaktik-pedagogik yondashuvlar uyg‘unligiga tayandi. Tizimli yondashuv IIV litseylarida ma‘naviy tarbiyani alohida tadbirlar majmui emas, balki o‘quv rejasi, dars jarayoni, tarbiyaviy soatlar, sport va harbiy-amaliy mashg‘ulotlar, huquqiy targ‘ibot, ota-onalar bilan ishlash, psixologik monitoring, ichki tartib-qoidalar, ustoz-shogird an‘analari va jamoaviy muhitni birlashtiruvchi yaxlit pedagogik tizim sifatida o‘rganishga imkon berdi. Kompetensiyaviy yondashuv o‘quvchida faqat bilim emas, balki hayotiy faoliyatda namoyon bo‘ladigan ijtimoiy, huquqiy, kommunikativ, axloqiy va kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirishga qaratildi. Aksiologik yondashuv orqali Vatanga sadoqat, qonunga hurmat, halollik, adolat, burch, mas‘uliyat, inson sha‘ni va qadr-

qimmatini e'zozlash kabi qadriyatlar tarbiya mazmunining markaziga qo'yildi. Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv esa har bir o'quvchining individual psixologik xususiyatlari, oilaviy-madaniy muhiti, qiziqishlari, liderlik salohiyati, emotsional barqarorligi va kasbiy niyatlarini hisobga olishni talab etadi. Tadqiqot davomida nazariy tahlil, normativ-huquqiy hujjatlarni o'rganish, pedagogik kuzatuv, suhbat, taqqoslash, umumlashtirish, modellashtirish, ekspert baholash va indikatorli tahlil metodlaridan foydalanildi. Normativ asos sifatida O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni, "Yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risida"gi Qonuni, Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi, shuningdek, ta'lim-tarbiya jarayonida ma'naviy-ma'rifiy ishlarni kuchaytirishga qaratilgan davlat siyosati yo'nalishlari o'rganildi. Metodologik jihatdan maqola IIV litseylarida tarbiya jarayonini uch bosqichli model asosida talqin qiladi: birinchi bosqich — diagnostik-tahliliy bosqich bo'lib, bunda o'quvchining ma'naviy-axloqiy qiyofasi, intizomga munosabati, huquqiy bilimlari, ijtimoiy faolligi, kommunikativ madaniyati va kasbiy qiziqishlari o'rganiladi; ikkinchi bosqich — shakllantiruvchi-amaliy bosqich bo'lib, bunda dars va darsdan tashqari faoliyat, huquqiy-ma'rifiy tadbirlar, uchrashuvlar, munozaralar, treninglar, loyiha ishlari, sport-musobaqalar va jamoaviy topshiriqlar orqali ma'naviy sifatlar rivojlantiriladi; uchinchi bosqich — monitoring va korreksiya bosqichi bo'lib, bunda o'quvchining xulq-atvori, ijtimoiy faolligi, intizomiy holati, mustaqil fikrlashi, jamoaviy munosabatlari va kasbiy motivatsiyasi doimiy tahlil qilinib, zarur pedagogik tuzatishlar amalga oshiriladi. Ushbu metodologiya doirasida "yuksak ma'naviyatli o'quvchi" tushunchasi quyidagi tarkibiy belgilar orqali aniqlanadi: birinchidan, u huquqiy ongli bo'lishi, ya'ni qonun talablarini tashqi majburiyat sifatida emas, ichki e'tiqod sifatida qabul qilishi; ikkinchidan, u axloqiy barqaror bo'lishi, ya'ni turli vaziyatlarda halollik, odillik va mas'uliyat mezonlariga amal qilishi; uchinchidan, u vatanparvar bo'lishi, ya'ni davlat ramzlari, milliy qadriyatlar, xalq manfaatlarini va jamoat xavfsizligiga hurmat bilan qarashi; to'rtinchidan, u kommunikativ madaniyatga ega bo'lishi, ya'ni tengdoshlari, ustozlari, ota-onasi va jamiyat vakillari bilan madaniyatli muloqot qila olishi; beshinchidan, u axborot madaniyatiga ega bo'lishi, ya'ni ijtimoiy tarmoqlardagi manipulyativ, ekstremistik, zo'rvonlikni targ'ib qiluvchi yoki axloqiy buzilishlarga undovchi kontentga tanqidiy yondasha olishi; oltinchidan, u kasbiy yo'nalgan bo'lishi, ya'ni ichki ishlar organlari faoliyatining ijtimoiy ahamiyatini tushunishi va burchga sadoqatni shaxsiy hayot tamoyiliga aylantirishga intilishi kerak. Metodologik modelning amaliy qiymati shundaki, u tarbiyaviy jarayonni "maqsad — mazmun — vosita — faoliyat — monitoring — natija" zanjiri asosida tashkil etishga imkon beradi. Bu esa o'qituvchi, guruh rahbari, psixolog, rahbariyat, ota-ona va jamoatchilik o'rtasida aniq vazifa taqsimotini shakllantiradi. Ma'naviy tarbiya tizimi qanchalik puxta loyihalansa, litsey muhitida intizom shunchalik tabiiy me'yorga, vatanparvarlik ongli pozitsiyaga, huquqiy bilim esa kundalik xulq-atvor mezoniga aylanadi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari IIV litseylarida yuksak ma'naviyatli o'quvchilarni tarbiyalash tizimi oltita o'zaro bog'liq komponent asosida samarali ishlashini ko'rsatdi. Birinchi komponent — huquqiy-ma'rifiy tarbiya bo'lib, u o'quvchilarda Konstitutsiya, qonunlar, fuqarolik burchi, inson huquqlari, jamoat tartibi, huquqbuzarliklarning oldini

olish va shaxsiy javobgarlik haqidagi tushunchalarni shakllantiradi. Bu yoʻnalishda oddiy maʼruza usuli yetarli emas; oʻquvchilar bilan vaziyatli tahlil, keys-stadi, sud jarayonlari modellastiruvi, “qonun va hayot” mavzusidagi debatlar, profilaktika inspektorlari va soha xodimlari bilan uchrashuvlar, huquqiy viktorinalar va amaliy loyiha topshiriqlari samaraliroq natija beradi. Ikkinchi komponent — harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi boʻlib, u davlat ramzlariga hurmat, Vatan himoyasi gʻoyasi, tarixiy xotira, milliy gʻurur, jasorat namunalarini oʻrganish, jismoniy chiniqish va jamoaviy iroda tarbiyasi orqali amalga oshiriladi. Bu komponent IIV litseylarida alohida ahamiyatga ega, chunki ichki ishlar organlari faoliyati nafaqat huquqiy bilim, balki ruhiy bardoshlilik, masʼuliyat, tezkorlik va jamoaviy harakat madaniyatini ham talab qiladi. Uchinchi komponent — axloqiy-psixologik barqarorlikni shakllantirishdir. Oʻquvchi intizomli boʻlishi mumkin, ammo agar u ichki eʼtiqodga ega boʻlmasa, intizom nazorat boʻlmagan joyda zaiflashadi. Shuning uchun litseyda halollik, rostgoʻylik, oʻzini boshqara olish, muammoli vaziyatlarda hissiyotga berilmaslik, doʻst tanlash madaniyati, konfliktlarni tinch hal qilish, oʻz xatosini tan olish va tuzatish kabi sifatlar psixologik treninglar, tarbiyaviy suhbatlar va jamoaviy muhokamalar orqali rivojlantirilishi zarur. Toʻrtinchi komponent — axborot-mafkuraviy immunitet boʻlib, bu bugungi kunda ayniqsa muhimdir. Chunki oʻquvchi koʻp hollarda bilimni maktabdan, qadriyatni oiladan, lekin taʼsirni telefondan oladi; telefon esa baʼzan eng yaqin “ustoz”ga aylanib qoladi, ammo uning diplomi yoʻq. Shu bois IIV litseylarida media savodxonlik, tanqidiy fikrlash, yolgʻon axborotni aniqlash, zararli kontentdan himoyalani, internet etikasi va shaxsiy maʼlumotlar xavfsizligi boʻyicha doimiy mashgʻulotlar tashkil etilishi zarur. Beshinchi komponent — ijtimoiy hamkorlik boʻlib, bunda litsey, oila, mahalla, huquqni muhofaza qiluvchi organlar, yoshlar tashkilotlari va jamoatchilik institutlari yagona tarbiyaviy maydonda ishlashi kerak. Oʻquvchining litseydagi xulqi oiladagi muhitdan, oiladagi qadriyatlari mahalladagi ijtimoiy muhitdan, ijtimoiy muhit esa jamiyatdagi umumiy maʼnaviy holatdan ajralgan emas. Shuning uchun tarbiya faqat litsey devorida qolsa, uning taʼsir doirasi cheklanadi. Ota-onalar bilan individual suhbatlar, “ota-ona — guruh rahbari — psixolog” uch tomonlama monitoringi, mahalla faollari bilan hamkorlik, ijtimoiy foydali mehnat, xayriya va volontyorlik tadbirlari oʻquvchi maʼnaviyatini real hayotiy tajribada mustahkamlaydi. Oltinchi komponent — kasbiy identifikatsiya va shaxsiy namuna tizimidir. IIV litseylarida oʻquvchi kelajak kasbi mohiyatini faqat forma, tartib yoki tashqi ramzlar orqali emas, balki inson manfaatlarini himoya qilish, adolatni qaror toptirish, qonuniylikni taʼminlash, zaiflarni qoʻllab-quvvatlash, jamoat xavfsizligiga xizmat qilish kabi yuksak ijtimoiy mazmun orqali anglab borishi kerak. Bunda oʻqituvchi va murabbiylarning shaxsiy namunasi hal qiluvchi ahamiyatga ega: oʻquvchiga intizom haqida yuz marta gapirish mumkin, ammo bir marta adolatsiz munosabat koʻrsatilsa, yuzta gapning qimmati pasayadi. Natijalar asosida IIV litseylarida yuksak maʼnaviyatni baholash uchun quyidagi indikatorlar taklif etildi: huquqiy bilim va qonunga hurmat darajasi; intizomiy barqarorlik; jamoaviy faoliyatda masʼuliyat; dars va tadbirlarda faollik; ijtimoiy tashabbuskorlik; kommunikativ madaniyat; axborot xavfsizligi qoidalariga rioya qilish; milliy qadriyatlarga hurmat; oila va jamoaga munosabat; kasbiy qiziqishning barqarorligi. Ushbu indikatorlar asosida oʻquvchining maʼnaviy rivojlanishini faqat “yaxshi” yoki “qoniqarli” tarzida

umumiy baholash emas, balki uning kuchli va zaif jihatlarini aniqlash, individual tarbiyaviy reja tuzish, psixologik yordam ko'rsatish va rag'batlantirish mexanizmlarini ishlab chiqish mumkin bo'ladi. Shunday qilib, natijalar IIV litseylarida ma'naviy tarbiya faqat tarbiyaviy ishlar bo'limining vazifasi emas, balki butun pedagogik jamoaning kundalik faoliyat strategiyasi bo'lishi zarurligini tasdiqlaydi.

MUHOKAMA

Ichki ishlar vazirligi litseylarida yuksak ma'naviyatli o'quvchilarni tarbiyalash tizimini takomillashtirishda eng muhim masala — tarbiyani rasmiyatchilikdan amaliy hayotiy tajribaga aylantirishdir. Amaliyotda ba'zan tarbiyaviy ishlar tadbirlar soni, devoriy gazetalar, ma'naviyat soatlari yoki hisobot hujjatlari bilan o'lchanadi, ammo bunday yondashuv o'quvchi shaxsida real qadriyat o'zgarishini to'liq kafolatlamaydi. Ma'naviy tarbiyaning haqiqiy mezoni — o'quvchining nazoratsiz holatda ham to'g'ri yo'lni tanlay olishi, jamoada boshqalarga hurmat bilan munosabatda bo'lishi, qonun va tartibni ichki ehtiyoj sifatida qabul qilishi, mas'uliyatdan qochmasligi, turli axborot ta'sirlariga tanqidiy qarashi va kelajak kasbiga vijdonan yondashishidir. Shu nuqtayi nazardan, IIV litseylarida tarbiya jarayoni “nazorat qilish” paradigmasidan “ongli o'zini boshqarishga o'rgatish” paradigmasiga o'tishi kerak. Albatta, intizom mazkur muassasalarda muhim o'rin tutadi, lekin intizom qo'rquv yoki jazoga asoslanganida vaqtinchalik natija beradi; qadriyat va e'tiqodga asoslanganida esa shaxs xarakteriga aylanadi. Muhokama jarayonida aniqlanishicha, IIV litseylarida samarali tarbiya uchun bir nechta ustuvor pedagogik shartlar zarur. Birinchidan, o'qituvchi va murabbiylarning yagona tarbiyaviy pozitsiyasi bo'lishi kerak. Agar bir o'qituvchi o'quvchidan mas'uliyat talab qilsa, boshqasi befarqlik ko'rsatsa, tarbiya tizimida ichki uzilish yuzaga keladi. Ikkinchidan, litseyda rag'batlantirish va javobgarlik mexanizmlari adolatli bo'lishi zarur. O'quvchi adolatni sezmasa, ma'naviyat haqida aytilgan gaplar nazariy shiorga aylanadi. Uchinchidan, ma'naviy tarbiya darsdan tashqari bo'sh vaqtni mazmunli tashkil etish bilan bog'lanishi lozim. Sport, kitobxonlik, debat, teatr, tarixiy obidalar va muzeylarga tashrif, volontyorlik, ijtimoiy loyihalar, xizmat faxriylari bilan uchrashuvlar o'quvchida ma'naviy tajriba hosil qiladi. To'rtinchidan, psixologik xizmat tarbiyaviy tizimning markaziy bo'g'inlaridan biri bo'lishi kerak. Chunki ayrim intizomiy muammolar faqat xulq buzilishi emas, balki o'quvchining ichki xavotiri, oila bilan bog'liq muammolari, o'ziga ishonchsizligi, tengdoshlar bosimi yoki raqamli muhit ta'sirining natijasi bo'lishi mumkin. Bunday vaziyatlarda faqat tanbeh berish masalani chuqurlashtiradi; pedagogik-psixologik yordam esa muammoning ildiziga boradi. Beshinchidan, ota-onalar bilan hamkorlik formal yig'ilishlar darajasida qolmasligi kerak. Ota-onaga faqat farzandi xato qilganda murojaat qilish emas, balki uning rivojlanishidagi ijobiy o'zgarishlar, qiziqishlari, yutuqlari va ehtiyojlari haqida ham tizimli muloqot yuritish maqsadga muvofiq. Oltinchidan, IIV litseylarida ma'naviy tarbiyaning kasbiy yo'nalganligini kuchaytirish zarur. O'quvchi ichki ishlar organlari faoliyatini “kuch ishlatish” yoki “nazorat qilish” bilan cheklangan tasavvurda emas, balki xalq xizmatida bo'lish, huquqni himoya qilish, tinchlikni saqlash, adolatni ta'minlash va inson qadrini ulug'lash missiyasi sifatida tushunishi lozim. Bu esa kasbiy uchrashuvlar, amaliy kuzatuvlar, xizmat faoliyati haqidagi real voqealar tahlili, faxriylar tajribasi, huquqbuzarliklar profilaktikasi bo'yicha loyiha ishlari orqali shakllanadi. Muhokama shuni ko'rsatadiki,

IIV litseylarida ma'naviy tarbiya samaradorligini oshirish uchun raqamli monitoring tizimini joriy etish ham foydali bo'lishi mumkin. Bunda o'quvchining faolligi, intizomi, tadbirlardagi ishtiroki, o'qishdagi natijalari, psixologik kuzatuvlar va ota-onalar bilan hamkorlik holati yagona pedagogik karta asosida tahlil qilinadi. Ammo bunday monitoring jazolash vositasi emas, rivojlantirish vositasi bo'lishi shart. Aks holda raqamlar tarbiyani yengillashtirmaydi, faqat qog'ozni ko'paytiradi. Yana bir muhim jihat — ma'naviy tarbiyada milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg'unligi. IIV litseyi o'quvchisi milliy g'ururga ega bo'lishi bilan birga, inson huquqlari, bag'rikenglik, qonun ustuvorligi, ijtimoiy adolat, gender hurmati, ekologik mas'uliyat va fuqarolik madaniyati kabi umuminsoniy qadriyatlarni ham anglab yetishi kerak. Chunki zamonaviy huquqni muhofaza qilish tizimida kuchli bilim bilan birga nozik kommunikativ madaniyat, psixologik sezgirlik va insonparvarlik ham talab etiladi. Umuman olganda, IIV litseylarida yuksak ma'naviyatli o'quvchilarni tarbiyalash tizimi uchta asosiy tamoyilga tayanishi lozim: izchillik, adolatlilik va shaxsiy namuna. Izchillik bo'lmasa, tarbiya parcha-parcha bo'ladi; adolatlilik bo'lmasa, tarbiya ishonchni yo'qotadi; shaxsiy namuna bo'lmasa, tarbiya og'zaki nasihatga aylanadi. Shu bois pedagogik jamoa o'quvchidan talab qilayotgan fazilatlarni avvalo o'z faoliyatida namoyon etishi kerak. Bu ilmiy jihatdan ham, hayotiy jihatdan ham eng kuchli metoddir.

XULOSA

Ichki ishlar vazirligi litseylarida yuksak ma'naviyatli o'quvchilarni tarbiyalash zamonaviy O'zbekiston ta'lim siyosati, yoshlar siyosati, huquqiy davlat qurilishi va jamoat xavfsizligi tizimi bilan uzviy bog'liq strategik vazifadir. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, bunday litseylarda ma'naviy tarbiya samaradorligi alohida tadbirlar ko'pligi bilan emas, balki ta'lim, intizom, huquqiy ong, vatanparvarlik, axloqiy barqarorlik, axborot immuniteti, psixologik qo'llab-quvvatlash, oila-mahalla hamkorligi va kasbiy motivatsiyaning yagona tizimga birlashtirilishi bilan belgilanadi. Maqolada taklif etilgan modelga ko'ra, IIV litseylarida yuksak ma'naviyatli o'quvchini shakllantirish jarayoni diagnostik-tahliliy, shakllantiruvchi-amaliy hamda monitoring-korreksion bosqichlarda olib borilishi zarur. Bu bosqichlar o'quvchining huquqiy bilimini, axloqiy pozitsiyasini, jamoaviy mas'uliyatini, kommunikativ madaniyatini, axborot xavfsizligi ko'nikmalarini va kasbiy yo'nalishini izchil rivojlantirishga xizmat qiladi. Tadqiqot asosida quyidagi ilmiy-amaliy xulosalar ilgari suriladi: birinchidan, IIV litseylarida ma'naviy tarbiya butun pedagogik jamoaning yagona strategik vazifasi sifatida qaralishi lozim; ikkinchidan, tarbiyaviy jarayon huquqiy ta'lim, vatanparvarlik, psixologik barqarorlik va kasbiy motivatsiya bilan integratsiyalashganda yuqori samara beradi; uchinchidan, o'quvchi shaxsida ma'naviyatni shakllantirishda shaxsiy namuna, adolatli muhit va doimiy pedagogik monitoring asosiy omillar hisoblanadi; to'rtinchidan, oila, mahalla va jamoatchilik bilan hamkorlik tarbiya ta'sirining barqarorligini ta'minlaydi; beshinchidan, raqamli davrda media savodxonlik va axborot immuniteti ma'naviy tarbiyaning ajralmas tarkibiy qismiga aylanishi zarur. Amaliy tavsiya sifatida IIV litseylarida "Yuksak ma'naviyatli o'quvchi portreti" indikatorlar tizimini ishlab chiqish, har bir guruh uchun ma'naviy rivojlanish xaritasini yuritish, huquqiy-ma'rifiy debatlar va kasbiy loyiha ishlarini ko'paytirish, ota-onalar bilan individual pedagogik hamkorlikni kuchaytirish, xizmat faxriylari va amaliyotchi

mutaxassislar bilan muntazam uchrashuvlar tashkil etish, psixologik treninglar va media savodxonlik mashg'ulotlarini tarbiyaviy rejaning doimiy qismiga aylantirish maqsadga muvofiqdir. Xulosa qilib aytganda, IIV litseylarida yuksak ma'naviyatli o'quvchini tarbiyalash — bu faqat yaxshi xulqli yoshni shakllantirish emas, balki qonun ustuvorligini qadrlaydigan, inson qadrini hurmat qiladigan, Vatan manfaatini shaxsiy mas'uliyat deb biladigan va kelajak xizmat faoliyatiga vijdonan tayyorlanadigan barkamol shaxsni kamol toptirishdir. Bunday tarbiya tizimi kuchli bo'lsa, litsey bitiruvchisi nafaqat bilimli, balki ishonchli, nafaqat intizomli, balki e'tiqodli, nafaqat faol, balki mas'uliyatli fuqaro sifatida jamiyat hayotiga kirib boradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. O'RQ-637-son. 23.09.2020.
2. O'zbekiston Respublikasining "Yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risida"gi Qonuni. O'RQ-406-son. 14.09.2016.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son Farmoni. 28.01.2022.
4. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. Toshkent: O'zbekiston, 2021.
5. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
6. Avloniy A. Turkiy guliston yoxud axloq. Toshkent: O'qituvchi, 1992.
7. Musurmonova O. Ma'naviy qadriyatlar va yoshlar tarbiyasi. Toshkent: O'qituvchi, 2019.
8. Quronov M. Milliy tarbiya asoslari. Toshkent: Ma'naviyat, 2020.
9. Hasanboyev J., To'raqulov X., Haydarov M. Pedagogika nazariyasi va tarixi. Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.
10. Mavlonova R., Rahmonqulova N. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. Toshkent: Ilm ziyo, 2020.
11. O'zbekiston Respublikasi Yoshlar ishlari agentligi. Yoshlar siyosatiga oid normativ-huquqiy hujjatlar ro'yxati.
12. O'zbekiston Respublikasi Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi — Lex.uz.
13. O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi tizimida ta'lim, intizom va ma'naviy-ma'rifiy ishlarni tashkil etishga oid amaliy-metodik materiallar.
14. Dewey J. Democracy and Education. New York: Macmillan, 1916.
15. Lickona T. Educating for Character: How Our Schools Can Teach Respect and Responsibility. New York: Bantam Books, 1991.